

eul\_wid: rhg-ab

Ἀνώνυμος ῥητορικὸς λόγος · Rhetorical Treatise Anonymous

## On the Eight Parts of Rhetorical Speech

Περὶ τῶν ὀκτῶ μερῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου

**Period:** Ῥωμαϊκὴ [Roman](#)  
**Dialect:** Κοινὴ τεχνικὴ [Technical Koine](#)  
**Domain:** Ῥητορικὴ [Oratory](#)  
**Format:** Λόγος [Oration](#)

3.588. (1t) ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ. Cap. I. Πᾶσα γραφὴ ἡ ῥητορικὴ, καὶ μείζων καὶ ἐλάττων, ἐκ μερῶν ὀκτῶ συνίσταται, ἅτινά εἰσι ταῦτα· ἔννοια, λέξις, σχῆμα, μέθοδος, κῶλον, συνθήκη, ἀνάπαυσις καὶ ῥυθμός. Ἐννοιά ἐστιν ἡ μὲν σοφὴ καὶ ὑψηλὴ, ἡ περὶ θεοῦ δηλαδὴ, ἡ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, ἡ περὶ στοιχείων, ἡ τινος τοιούτου· ἡ δὲ σαφὴς καὶ ταπεινὴ, ἡ περὶ πραγμάτων κοινῶν, οἷον περὶ πολέμου, περὶ πανηγύρεως καὶ τῶν ὁμοίων, ἡ δὲ μέση τούτων· ταύτην ζήλωσον μάλιστα, ἡ κίρνα τὰς σοφὰς μετὰ τῶν σοφῶν εὐκαίρως, ἂν εὐπορήῃς. Λέξις ἡ μὲν σκληρὰ καὶ ἀδρὰ καὶ ἐπηρμένη· οἷον τὸ ἀναρρίχῳμαι, ἀτραπὸς, σμαραγὴ καὶ τὰ τοιαῦτα· ἡ δὲ λεπτὴ καὶ ταπεινὴ, οἷον τὸ κύριε ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς· ἡ δὲ μέση τούτων· ταύτην καὶ ζήλωσον μάλιστα. Σχῆμά ἐστι τὸ μὲν ὀρθὸν καὶ καθαρὸν καὶ σαφές, τὸ δὲ πλάγιον καὶ συνεστραμμένον καὶ περιβεβλημένον· καὶ ὀρθὸν μὲν ἐστὶ τὸ ἔχον ῥήματα ἀποδοτικὰ ἐν συντόμοις· οἷον Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε, Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε, Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε· ὁρᾷς τὰ ἀποδοτικὰ ῥήματα συντόμως καὶ εὐθὺς ἐπαγόμενα, καὶ ταχὺ πληροῦντα τὴν ἔννοιαν, καὶ διὰ τοῦτο σαφεῖ ποιοῦντα τὸν λόγον· πλάγιον δὲ σχῆμα τὸ διὰ γενικῆς ἐκφερόμενον πτώσεως, οἷον φίλου μοι θανόντος καὶ κρυβέντος τῷ λίθῳ καὶ ὑπὸ χοῦν ἀφανισθέντος, αὐτὸς μισῶ καὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἀπλῶς πᾶν σχῆμα· τὸ μὴ ἀπαρτίζον τὸν λόγον καὶ τὴν ἔννοιαν συντόμως, ἀλλὰ ὑποδιαστέλλον καὶ ἐκκρεμῶν, πλάγιον καὶ ἐμπερίβολον ἐστὶ τε καὶ λέγεται· οἷον ἐστὶ καὶ τὸ, ἐπεὶ γέγονε τότε καὶ τότε, καὶ τότε καὶ τότε, ἀποβήσεται τότε.

3.589 Ἐν τοίνυν τοῖς πανηγυρικοῖς καὶ χαρίεσι λόγοις χρῶ μᾶλλον τοῖς ἀπολύτοις καὶ καθαροῖς σχήμασιν, ἐν δὲ τοῖς ἀγωνιστικοῖς χρῶ πλεῖόν τι τοῖς περιβεβλημένοις. Μέθοδος ἐστὶν ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ οἰκονομία τῆς ἐννοίας καὶ ἀπάρτησις, ἡγουν τὸ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, ὡς εἴπω σαφέστερον· καὶ τὰ μὲν τῶν κώλων εἰσὶ μακρὰ, ἃ καὶ λαμπρὰ, τὰ δὲ μικρὰ, ἃ καὶ ώραῖα· ποῦ ποτε δὲ ἕκαστον ἀρμόζει, μαθήσῃ κατὰ καιρόν· τέως τοῖς μικροτέροις χρῶ, σπουδάζονται γὰρ τοῖς πλείοσι τῶν ῥητόρων, ἀλλὰ καὶ ὡς γοργὰ ταῦτα ῥητορικώτερα· εἰσὶ δέ τινα καὶ μέσα τῶν τε μικρῶν καὶ τῶν μακρῶν, καὶ μηδὲ ταῦτα ἀποδοκίμαζε· συνθήκη ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων· ἡ δὲ καλλίστη σύνθεσις τούτων ἡ μὴ ἔχουσα χασμωδίας ἐστὶ, καὶ ἡ τιθεῖσα τὰς ὀξυτόνους λέξεις εἰς παροξυτόνους, καὶ τὰς λοιπὰς ἐμμελῶς. Ἀνάπαυσις ἐστὶν ἡ κατάληξις τοῦ κώλου, ἔνθα καὶ στίζομεν, καὶ ὀφείλει καὶ αὕτη ποτὲ μὲν εἶναι μακρὰ, ἡγουν διὰ μακρᾶς συλλαβῆς ἢ γράμματος ἐκφερομένη· ῥυθμός δὲ ἐστὶν ἡ ἀπήχησις τοῦ λόγου, εἴτε εὐχος, εἴτε δύσηχος· γίνεται δὲ ὁ ῥυθμὸς ἀπὸ τε τῆς συνθήκης, καὶ τῆς ἀναπαύσεως, περὶ ὧν

ἐγράψαμεν· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖναι καλῶς ἔχουσιν, εὐρυθμος γίνεται ὁ ῥυθμός, εἰ δὲ οὐ καλῶς ἔχουσιν ἐκεῖναι, καὶ ὁ ῥυθμός δύσηχος ἀποτελεῖται.

3.590 Περὶ τῆς εὐκαίρου δὲ χρήσεως καὶ ἀκριβεστεράς ἐκάστου τῶν ἄνωθεν ἤδη σοι γραφέντων μάθης τελειούμενος τὰ ῥητορικά. τῷ τέως γὰρ ἀρκεῖ τὰ λεχθέντα σοι. Ἀλλὰ, φίλε, καὶ περὶ αὐτῶν τῶν χρειωδεστερῶν προγυμνασμάτων μάνθανε. Cap. II. Μῦθος ἔστι λόγος ψευδῆς μὲν φύσει, εἰκονίζων δὲ ἀλήθειαν ἥτοι δοκῶν εἶναι πως ἀληθῆς. Ὁ τοίνυν ῥητορικὸς μῦθος τριπλοῦς ἐστίν, ὁ μὲν λογικὸς, ὁ δὲ ἠθικὸς, ὁ δὲ μικτός· καὶ λογικὸς μὲν, ἐν ᾧ τι ποιῶν ἄνθρωπος πλάττεται, λογικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ τοιοῦτος μῦθος λέγεται λογικός· ἠθικὸς δὲ ὁ τὸ ἦθος τῶν ἀλόγων ζώων ἀπομιμούμενος, ἀπὸ γὰρ τοῦ ἦθους ἐκείνων λέγεται ἠθικὸς, οἷον ἐὰν μιμεῖται τὸ δόλιον τῆς ἀλώπεκος, ἢ τὸ εὐήθες τῶν προβάτων καὶ τὰ τοιαῦτα· μικτὸς δὲ ὁ ἐξ ἀμφοτέρων, ἀλόγου καὶ λογικοῦ, οἷον ἐὰν ἄνθρωπος καὶ ζῶον ἄλογον διομιλῶνται, ἢ καὶ πράττουσί τι· πᾶν δὲ εἶδος τοιοῦτον ἐν τοῖς Αἰσωπέοις μύθοις εὐρήσεις· ὀφείλει δὲ ἅπας ῥητορικὸς μῦθος γράφεσθαι πιθανῶς· ἐὰν γὰρ τὸν κόρακα βορὸν καὶ ἀρπακτικὸν παραγάγῃς, τὴν δὲ ἀλώπεκα πονηρὰν καὶ θωπευτικὴν, καὶ τὰ πρόβατα μὲν εὐήθη, τοὺς δὲ λύκους ἐπιβούλους αὐτοῖς, πιθανὸν τὸν μῦθον ἐποίησας, ἐὰν δὲ τάναντία γράψῃς, ἀπίθανον· συντελεῖ δὲ τοῖς λογογραφοῦσιν ὁ μῦθος καὶ εἰς γλυκύτητα λόγου· δύνασαι δὲ καὶ ἀρχαίους μὲν μύθους παραλαμβάνειν ἐν τῷ λόγῳ, πλάττειν δὲ καὶ νέους ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ οἱ ποιητικοὶ μῦθοι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σοι τῷ ῥήτορι χρήσιμοι, ἥγουν τὸν τῆς γλυκύτητος ὁ δὲ χαρακτήρ τῆς τοῦ μύθου φράσεως ἔστω διηγηματικός· διήγημα γὰρ ἐστὶ σχεδὸν καὶ ὁ μῦθος.

3.591 Περὶ δὲ διηγήματος καὶ τῆς τούτου γραφῆς μάθης εὐθύς. Cap. III. ΠΕΡΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ. Διήγημά ἐστιν ἔκθεσις καὶ ἀπαγγελία πράξεώς τινος· ἔστι δὲ τὸ μὲν διήγημα δραματικόν, τὸ δὲ ἱστορικόν, τὸ δὲ πολιτικόν· καὶ δρᾶμα μὲν ἐστὶ τὸ πεπλασμένον, οἷά εἰσι τὰ πλείονα τῶν ποιητῶν, τὰ μυθώδη καὶ τὰ μὴ πεφυκότα ὅλως γενέσθαι, ὁποῖον καὶ τὸ τῆς βαφῆς τοῦ ῥόδου, ὅτι ἐκ τοῦ αἵματος τῆς Ἀφροδίτης ποδὸς τρωθέντος ταῖς ἀκάνθαις ἐβάφη τὸ ῥόδον· πῶς γὰρ ἦν δυνατόν, θεὰν αἶμα βλύζειν καὶ σάρκα ἔχειν; ἢ πῶς ἂν ἐξ αἵματος εἰς ἀναπόνιπτον καθάπαξ ἐβάφη; Τοιοῦτόν ἐστι διήγημα, δραματικὸν δηλονότι καὶ πεπλασμένον, καὶ τὸ κατὰ Δάφνην τὸ δένδρον, ὅτι κόρη ἦν καὶ ἐδιώκετο ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐρασθέντος αὐτῆς, καὶ ἡ γῆ διασχισθεῖσα ταύτην ἐδέξατο, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνέδωκε τὸ φυτὸν τὴν δάφνην· πῶς γὰρ ἂν θεὸς ἡράσθη τῆς ἀνθρώπου; καὶ πῶς ἡ ἄψυχος γῆ τὴν διωκομένην ἠλέησε; καὶ πῶς ἀντ' ἀνθρώπου φυτὸν εὐθύς ἀντέφυσε; ὥστε πεπλασμένα καὶ ψευδῆ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα. ἱστορικὸν δὲ διήγημα τὸ παλαιὰν καὶ ἀρχαίαν ἔχον διήγησιν, καὶ πεφυκὸς γενέσθαι καὶ μὴ ἀδύνατον, οἷον τὸ κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης τὴν παρὰ Ἀλεξάνδρου, ὅτι παραπλεύσας εἰς Ἑλλάδα καὶ ἰδὼν ὡραίαν ταύτην ἡράσθη αὐτῆς καὶ ἀντηράσθη παρ' αὐτῆς ὡς ὡραῖος, καὶ ἥρπασε καὶ ἀπήγαγεν εἰς Τροίαν, καὶ ἐκίνησε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς αὐτῶν βασιλεῖς καθ' αὐτοῦ· ὁρᾷς ὅπως πέφυκε ταῦτα πάντα γενέσθαι.

3.592 καὶ οὐδὲν τῶν λεχθέντων παρὰ φύσιν ἐστὶ καὶ ἀδύνατον. Πολιτικὸν δὲ ἐστὶ διήγημα, ᾧ περ οἱ ῥήτορες χρῶνται ἐν δικαστηρίοις ἢ καὶ ἐγκωμιαστικοῖς λόγοις καὶ τοιούτοις· οἷον ἐὰν τις ῥήτωρ κατηγορῶν τινος ὡς κλέπτου διηγέται, πῶς καὶ πότε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τίνα ἀφείλετο πράγματα, ἢ ἐὰν ἐγκωμιάζει ὁ ῥήτωρ τινὰ καὶ ἐπαινεῖ καὶ διηγέται πρᾶξιν ἢ πράξεις αὐτοῦ. Εὐρίσκονται δὲ ἐν τῷ διηγήματι ἐξ ἀνάγκης ἔξ ταῦτα τὰ λεγόμενα περιστατικά, πρόσωπον, πρᾶγμα, χρόνος, τρόπος, τόπος, αἰτία· καὶ πρόσωπον μὲν ἐστὶν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὁ πράξας τότε τι· πρᾶγμα δὲ αὐτὸ τὸ ἔργον, τὸ πραχθὲν ὑπ' αὐτοῦ· χρόνος ὁ καιρὸς δηλονότι, καθ' ὃν ἐπράχθη τὸ ἔργον, ἢ νύξ, ἢ ἡμέρα, ἢ χειμὼν ἢ ἔαρ· τόπος ἐν ᾧ ἐπράχθη τὸ ἔργον, οἷον ἀγρὸς ἢ πόλις ἢ ὄρος ἢ πεδιάς· τρόπος ἢ τοιάδε μεταχείρισις τοῦ πραχθέντος, οἷον πῶς ἥρπασε τὴν Ἑλένην ὁ Ἀλέξανδρος, τοιῶσδε καὶ τοιῶσδε, καὶ διὰ μέσων τινῶν καὶ κρύφα, καὶ εἰς πλοῖον

εἰσαγαγὼν ταύτην ἀπέπλευσαν· αἰτία δὲ διηγήματός ἐστι τὸ αἷτιον καὶ ἡ ἀφορμή, δι' ἣν τὸ πραχθὲν ἐπράχθη, οἷον διατί ἤρπασε τὴν Ἑλένην ὁ Ἀλέξανδρος; ἵνα μίγνυται ταύτῃ, ἐκπληροῖ τοὺς αὐτοῦ ἔρωτας. Πᾶν δὲ διήγημα γραφόμενον ῥητορικῶς καὶ ἀξιολόγως ὀφείλει ἔχειν σαφήνειαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐννοίας καὶ ἀπὸ τῆς λέξεως, ὥς μήτε τὰς ἐν αὐτῷ ἐννοίας βαθείας εἶναι καὶ δυσγνώστους, μήτε τὰς λέξεις καινοτέρας, ἢ τραχυτέρας ὀφείλει ἔχειν καὶ μικροκωλίαν καὶ τὴν ἄλλην συντομίαν τὸ τοιοῦτο διήγημα· καὶ σύνδετα τὰ πλείω κῶλα, σχήματα καθαρὰ μᾶλλον καὶ ὀρθὰ, οὐ πλάγια καὶ περιβεβλημένα, ποτὲ δὲ τινα βραχὺν πλαγιασμὸν καὶ περιβολὴν μετρίαν, ἵνα μὴ τοῖς ὀρθοῖς καθόλου σχήμασιν ὑπτιάζῃ ὁ λόγος· τοιαύτην εἶναι χρὴ καὶ τὴν τοῦ μύθου γραφὴν, περὶ οὗ προεδιδάχθη· ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξ περιστατικά τὰ ἐν τῷ διηγήματι ἐμπίπτουσί πως καὶ ἐν τῷ μύθῳ, οἷον γάρ τι διήγημα καὶ ὁ μῦθος, ὥς εἵπομεν.

3.593 Cap. IV. ΠΕΡΙ ΗΘΟΠΟΙΙΑΣ. Ἡθοποιία ἐστὶ μίμησις ἥθους ὑποκειμένου προσώπου· διαφοραὶ δὲ εἰσὶ τρεῖς εἰδωλοποιία, προσωποποιία καὶ ἥθοποιία· καὶ ἥθοποιία μὲν ἡ γνώριμον ἔχουσα πρόσωπον καὶ ζῶν, πλαττομένη δὲ μόνον τὸ ἥθος, ὅθεν καὶ ἥθοποιία προσαγορεύεται· οἷον τίνας ἂν εἴπῃ λόγους Ἡρακλῆς, Εὐρυσθέως ἐπιτάσσοντος· ἐνταῦθα ὁ μὲν Ἡρακλῆς ἔγνωσται καὶ ζῶν λαμβάνεται· τούτου δὲ τὸ ἥθος πλαττόμεθα· εἰδωλοποιία δὲ ἡ πρόσωπον ἔχουσα γνώριμον, τεθνεὺς δὲ καὶ τοῦ λέγειν παυσάμενον, οἷον εἴ τις πλάττει τὸν Αἴαντα λέγοντα ἐν Ἀΐδου, ἰδόντα τὸν Ὀδυσσεῆ ἐκεῖθεν· ὅθεν καὶ εἰδωλοποιία προσαγορεύεται, ἐκ τοῦ ποιεῖσθαι ἐν αὐτῇ καὶ πλάττεσθαι εἰδῶλον οἷον τοῦ τεθνεῶτος λαλοῦν· προσωποποιία δὲ, ὅταν ἅπαντα πλάττηται, καὶ πρόσωπον καὶ ἥθος, ὥς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς τὸν πλοῦτον ἔπλασεν ὥς πρόσωπον καὶ ἄνθρωπον λαλοῦντα, καὶ τὴν πενίαν ὁμοίως· πράγματα γὰρ ταῦτα, οὐ πρόσωπα, ὅμως ποιοῦνται καὶ πλάττονται, διὸ καὶ προσωποποιία τὸ τοιοῦτον· τῶν δὲ ἥθοποιῶν αἱ μὲν εἰσὶ παθητικά, αἱ δὲ ἠθικά, αἱ δὲ μικταί· καὶ παθητικά μὲν αἱ κατὰ πάντα πάθος ἔχουσαι, οἷον τίνας ἂν εἴπῃ λόγους Ἐκάβῃ αἰχμαλωτισθεῖσα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας· ἠθικά δὲ αἱ μόνον ἥθος ἐμφαίνουσαι, οἷον τίνας ἂν εἴπῃ λόγους ἡπειρώτης ἀνὴρ πρῶτος θεασάμενος θάλασσαν· μιμούμεθα γὰρ αὐτοῦ τὸ ἥθος, ἡγουν τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν, οὐ πάθος δὲ καὶ ὀδύνην καὶ ὀδυρμούς· μικταὶ δὲ ἥθοποιῶν αἱ ἔχουσαι ὁμοῦ καὶ ἥθος καὶ πάθος, οἷον τίνας ἂν εἴπῃ λόγους Ἀχιλλεὺς ἐπὶ τῷ φίλῳ Πατρόκλῳ ἀναιρεθέντι, βουλευόμενος πολεμεῖν πρὸς Τρῶας· ἥθος μὲν γὰρ ἡ βουλή καὶ σκέψις, πάθος δὲ ὁ θάνατος τοῦ φίλου.

3.594 Πᾶσα δὲ ἥθοποιία ἐπιδέχεται τοὺς τρεῖς χρόνους, τὸν ἐνεστῶτα, τὸν παρεληλυθότα καὶ τὸν μέλλοντα· καὶ ὁ γράφων ὀφείλει μὲν ἄρξασθαι ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος, τυχὸν οὕτω ὥς τί τὸ παρὸν, ὁποῖον τὸ βλεπόμενόν μοι, τίς ἢ συμφορὰ αὕτη· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐνεστῶτος χωρήσει εἰς τὸν παρεληλυθότα, οἷον ἀλλὰ χθὲς καὶ πρῶην οὐχ οὕτως εἶχε τὰ καθ' ἡμᾶς· ἐχαίρομεν γὰρ καὶ ἐσκιρτῶμεν καὶ τότε καὶ τότε χαρμόσυνον εἶχομεν· νῦν δὲ οὐχ οὕτω· δεῖ γὰρ ἐπανελθεῖν πάλιν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος εἰς τὸν ἐνεστῶτα· ὕστερον δὲ τακτέον τὸν μέλλοντα καὶ λεκτέον οὕτω· τί δὲ ἄρα ποιήσομεν; πόθεν παραμυθίαν ἔξομεν; καὶ ὥς τότε καὶ τότε συμβήσεται ἡμῖν, χρὴ δὲ τὸν γράφοντα τὴν ἥθοποιίαν μιμεῖσθαι πρὸς ἀκρίβειαν τὸ ὑποκείμενον πρόσωπον· καὶ εἰ μὲν ἄγροικόν ἐστι τοῦτο καὶ ἄλλως δημοτικόν, ἀφελεστέρας ἐννοίας προσάπτειν αὐτῷ, εἰ δὲ ἀρχικόν τὸ πρόσωπον, σεμνοτέρας, εἰ δὲ σοφόν, σοφωτέρας· ὁ δὲ χαρακτήρ τῆς ἥθοποιίας ὀφείλει σύντομος εἶναι, ὥς ὁ τεχνικὸς λέγει, ἥτοι δι' ἐννοιῶν βραχυτέρων συμπληρούμενος, καὶ μὴ εἰς μακρολογίαν ἐκβαίνων, καὶ κῶλα μικρότερα ἔχων καὶ λέξεις ὁμοίας, καὶ ἀπλῶς τὰ τῆς γοργότητος.

3.595 Ὅφείλει δὲ εἶναι καὶ καθαρὸς ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ φράσις καὶ μὴ συνδέσμοις τὰ πολλὰ χρώμενος μηδὲ πλοκαῖς καὶ περιβολαῖς καὶ πλαγίαις συντάξεσιν, ἀλλὰ σχήμασι μᾶλλον τοῖς εὐθυτέροις καὶ τάχιον ἀποδιδόμενοις, ὥς εἶναι ἀφοριστικά καὶ κομματικά τὰ λεγόμενα. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ κατὰ τέχνην ἥθοποιία· τινὲς δ' οὐ μόνον συντόμῳ χαρακτῆρι ἐν ταύτῃ ἐχρήσαντο, ἀλλὰ καὶ

πάνυ τι ἐξετάθησαν εἰς ἐπίδειξιν ἀφορῶντες καὶ ἐπιβολῶν εὐπορίαν· ἀλλ' οὐδὲ καθαρὰν τὴν φράσιν ἐτήρησαν φλεγμαίνοντες τὰ πολλὰ καὶ τραχυνόμενοι τῇ λέξει. καὶ τοῦτο δὲ δι' ἐπίδειξιν, ὅμως οὐκ ἐμέμφθησαν τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ φιλότιμον τοῦ λόγου καὶ πόριμον, ἴσως δὲ καὶ ἡμεῖς ζηλώσομεν τούτους κατὰ καιρόν. Cap. V. ΠΕΡΙ ΕΚΦΡΑΣΕΩΣ. Ἐκφρασίς ἐστι λόγος κατὰ λεπτόν ἐκτιθεὶς τὸ προκεχειρισμένον καὶ εἰς ὀφθαλμοὺς ἄγων ἄντικρυς, καὶ καθ' ἓν ἕκαστον τῶν τοῦ προκειμένου ἀπαγγέλλων, καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μείζω διαγράφων. Ἐκφράζονται δὲ πρόσωπα ἡγουν ἄνθρωποι, οἷον ὁ Ἀχιλλεύς· ὅτι τὴν ἡλικίαν εἶχε τοιάνδε, ὅτι τὴν κεφαλὴν τοιάνδε, τὴν κόμην, τὰς ὀφρὺς, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν ῥίνα, τὸν πῶγωνα, τὰς παρειάς, τοιάδε τινὰ, τὸν τράχηλον, τοὺς ὤμους, τὰς χεῖρας, τὸ στέρνον, τὴν πᾶσαν ὀλομέλειαν τοιάνδε· καὶ χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις τῶν προσώπων ἐκφράσεσιν ἀπὸ τῶν ἄνω καὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἄρχεσθαι καὶ χωρεῖν διὰ τοῦ προσώπου, εἴτα διὰ τῶν ὑποβεβηκότων μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων μελῶν καὶ μερῶν.

3. 596 Ἐκφράζονται πράγματα, οἷον πανήγυρις, πόλεμος καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ χρὴ ἐν τούτοις ἄρχεσθαι ἀπὸ τῶν προηγουμένων καὶ τῶν πρὸ τοῦ πράγματος· οἷον εἰ πόλεμος εἰς ἔκφρασιν πρόκειται, λέγειν τὰ πρὸ αὐτοῦ, οἷον τὴν παρασκευὴν, τὸ συγκίνημα, τὴν ὁδοιπορίαν. εἴτα λέγειν τὰ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ· τὴν παράταξιν, τὴν ἀντιπαράταξιν, τοὺς ἵππους, τοὺς ἱππέας, τὴν ὀπλενδυσίαν, τὰ στίλβοντα κράνη, τοὺς ἀλυσιδωτοὺς θώρακας, τὰς νεοθηγεῖς σπάθας, τὰ δόρατα, τὴν σύρῃξιν, τὰ πτώματα, τὰς κατατομήσεις, τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς τῶν χειρῶν ἢ τῶν ποδῶν, τὰς κατὰ τῶν στέρνων ἢ τῶν σπλάγχνων διαδορατίσεις, τὰς τῶν αἱμάτων πλημμύρας, τοὺς δρασμοὺς, τὰς ἐπιδιώξεις, τὰς κατασχέσεις καὶ τὰ τοιαῦτα. ἔπειτα λέγειν τὰ μετὰ τὸν πόλεμον· ἥτοι τὰς διαρπαγὰς τῶν σκηνῶν καὶ τοῦ στρατοπέδου, ἢ τὰς ἀναστατώσεις τῶν πολισμάτων, τὰς αἰχμαλωσίας, τὰς λαφυραγωγίας καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐκφράζονται καιροὶ, οἷον χειμῶν, ἔαρ καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ χρὴ ἐν τούτοις ἄρχεσθαι ἀπὸ τῶν προηγουμένων, καὶ διέρχεσθαι διὰ τῶν ἐξῆς πάντων· οἷον ἐπὶ ἔαρος, ὅτι ὁ χειμέριος μὲν ζόφος ἐδιώχθη, τοῦ ἡλίου ἀναβαίνοντος ὑψηλότερον· αἰθμάζουσα δὲ ἡ ἡμέρα πανταχοῦ, καὶ ὁ οὐρανὸς τοιόσδε, καὶ οἱ ἀστέρες τοιοῖδε· ταῦτα γὰρ προλεκτέον, εἴτα περὶ τοῦ ἄερος, ὅτι τοιόσδε· καὶ μετ' αὐτὸν περὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀνθέων, δένδρων, λειμώνων, ὄλων τῶν πτηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων· ἔπειτα ῥητέον περὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, τῶν ἀλιέων, τῶν ναυσιπλοούντων καὶ τῶν τοιούτων· ἐκφράζονται δὲ τόποι, οἷον λιμὴν ἢ ἀγρὸς, καὶ χρὴ ἐν τούτοις ἐκ τῶν περιεχόντων ἔξωθεν ἄρχεσθαι, οἷον ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ ἐκ τῆς κατὰ τόπον θέσεως, ἐκ τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκεῖ τοῦ ἄερος κράσεως· εἴτα εἰσχωρεῖν εἰς τὰ ἔνδον, εἴτε δένδρα, εἴτε σκηναὶ εἰσι καὶ οἰκῆσεις· ἢ καὶ τὰ τοιαῦτα ἕτερα ἐκφράζονται, ἄλογα ζῶα, οἷον ἵππος, βοῦς, ἀετὸς, πέρδιξ, καὶ χρὴ καὶ ἐπὶ τούτων ἄρχεσθαι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς· ὥς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἵπομεν, καὶ προχωρεῖν διὰ τῶν ἐξῆς μέχρι τῶν τελευταίων· ἐκφράζονται καὶ φυτὰ, οἷον ἄμπελος, ἐλαία, συκὴ, καὶ χρὴ καὶ ἐπὶ τούτων ἄρχεσθαι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἡγουν τῆς ρίζης, αὕτη γὰρ οἶονεῖ κεφαλὴ δένδρου, δι' ἧς καὶ τρέφεται καὶ αὔξει· ὅθεν καὶ κατωκάρα λέγονται βεβλησθαι τὰ δένδρα· καὶ ἀπὸ τῆς ρίζης προχωρήσεις διὰ τῶν μεταξὺ μέχρι καὶ εἰς τὴν λεγομένην κορυφήν· λέγων ὅταν ἐλαίαν τυχὸν ἐκφράξης, ἐρρίζωται εἰς βάθος καὶ παγίως ὥς μὴ ἀνέμῳ τινάσσεσθαι· μετὰ τὴν ρίζαν ἀναβαίνει φιτρὸς ὄρθιος καὶ ἀδρὸς, οὐκ εὐθραστος· στελέχη διαδέχονται τὸν φιτρὸν ἐξ αὐτοῦ σχιζόμενα καὶ ἀντιδιαιρούμενα· τῶν στελέχων ἐκφύονται κλάδοι πυκνοὶ ἐν τοῖς κλάδοις λάσιος ἢ φυλλὰς, χλωώδης τὴν χροιάν ἢ φυλλὰς, καίτοι γλαυκίζουσα, καὶ ὅτι τὰ φύλλα τοιάδε τῷ μήκει· ὁ καρπὸς τῷ μεγέθει τοιόσδε, τῷ ποσῷ τοσόσδε· ἴσως καὶ εἴποις καὶ τὸ ποῖον, καὶ ὅτι σκιά ὑπὸ τῷ δένδρῳ ἀνθρώπῳ μεσημβρίας ἡδίστη κατάκλις καὶ τὰ ὅμοια.

3. 597 Χρὴ δὲ τὸν ἐκφράζοντα τηρεῖν ἐν ἅπασι καὶ τὸ πρέπον οὕτω παρὰ τοῖς ῥήτορι καλούμενον· οἷον ἐὰν λειμῶνα ἐκφράξῃ πρέπουσαν καὶ ἀρμόζουσαν τῷ προτεθειμένῳ τὴν λέξιν ἔξει καὶ

τὴν φράσιν· δηλονότι λείαν καὶ ἀνθηρὰν καὶ χαρίεσσαν, καὶ μιμουμένην τὸ κάλλος τῶν φυτῶν, καὶ τὸν ἐπιπνέοντα τούτοις ἀπαλὸν Ζέφυρον, καὶ τὸ περὶ ταῦτα πρᾶον ἀντικελαρύζον ὕδωρ· ἐὰν πόλεμον ἐκφράζη, τραχυτέραν ἐξενέγκῃ τὴν λέξιν καὶ τὴν φράσιν, καὶ μιμουμένην τοὺς ἐκεῖ δούπους, τὴν σμαραγὴν, τὴν ἐν ταῖς φαρέτραις κλαγγὴν τῶν ὀιστῶν, τοὺς χρεμετισμοὺς τῶν ἵππων, τὰς κραυγὰς τῶν πολεμιστῶν, τοὺς παντοδαποὺς ἐξελιγμοὺς, καὶ ἀπλῶς τὴν πᾶσαν τραχύτητα τῆς συρῆξεως· οὕτω καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὁ ῥήτωρ τὴν πρέπουσαν καὶ προσφυῇ τῷ ὑποκειμένῳ λέξιν καὶ φράσιν τηρῶν εὐδοκιμήσει· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὅπερ ἄνωθεν εἴπομεν πρέπον.

3.598 Cap. VI. ΠΕΡΙ ΕΓΚΩΜΙΟΥ ΚΑΙ ΨΟΓΟΥ. Ἐγκώμιόν ἐστι λόγος ἐκθετικὸς εἴτουν ἀφηγηματικὸς τῶν προσόντων τινὶ καλῶν· ἐγκωμιάζονται δὲ πρόσωπα, ὡς Θουκυδίδης ἢ Δημοσθένης· πράγματα, ὡς δικαιοσύνη ἢ σωφροσύνη· καιροὶ, ὡς ἔαρ ἢ θέρος· τόποι, ὡς λιμένες καὶ κῆποι· ἄλογα, ὡς ἵππος ἢ βοῦς, καὶ φυτὰ ὡς ἄμπελος ἢ ἐλαία· ἐργάζεται δὲ τὸ ἐγκώμιον τοῖσδε τοῖς κεφαλαίοις· προοιμίᾳ πρῶτον πρὸς τὴν οὕσαν ὑπόθεσιν, οἷον εἰ Δημοσθένην ἐγκωμιάζει, ἔσται σοι τὸ προοίμιον τοιοῦτον· ἀποδοτέον τοὺς λόγους τῷ ῥήτορι· ὑπ', αὐτοῦ γὰρ κοσμηθέντες δικαίως τοῦτον ἀντικοσμήσουσι καὶ τὰ τοιαῦτα· ἂν φυτὸν ἐπαινῇς, τυχὸν προοιμίᾳ προσφυῶς τῇ ὑποθέσει οὕτω· τῷ καλλίστῳ τῶν φυτῶν, τῇ ἀμπέλῳ, τὸ παρ' ἡμῖν κάλλιστον, τοὺς λόγους, ἀποδοτέον· δεινὸν γὰρ, ἢ μὲν νέκταρι σχεδὸν καὶ ἀμβροσίᾳ δεξιούται, ἡμεῖς δὲ πρὸς μὲν τὴν τρυφὴν τὸ στόμα πλατὺ διαστέλλωμεν, πρὸς δὲ τοὺς δικαίους ἐπαινούς συγκλείωμεν· ταῦτα τὰ προοίμια, ὡς ὀρᾷς, οἰκεῖα ταῖς ὑποθέσεσιν· εἴτα θήσεις τὸ ἄψυχον γένος τοῦ ἐγκωμιαζομένου, ἡγουν τὴν χώραν, ὅτι τυχὸν ἐξ Ἑλλάδος, καὶ ἐπαινέσεις τὴν πατρίδα, ὅτι ἐξ Ἀθηνῶν· μετὰ τοῦτο τὸ ἔμψυχον γένος, προγόνους δηλαδὴ πρῶτον, εἴτα πατέρας καὶ καθεξῆς ἐκθήσεις εἴτι ἀξιόλογον ἔχει ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ, ἐνύπνια τυχὸν ἢ προῤῥήσεις τινὰς, ἢ ἕτερόν τι θαύματος ἄξιον· ἐπὶ τούτοις ἐκδιηγῆσαι τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰς ἀσκήσεις, ἢ λογισμῶν τεχνῶν ἢ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ τὴν ἐν ἀτελεῖ ἡλικίας παιδείαν καὶ σύνεσιν· εἴτα ἐπενέγκῃς τὸ μέγιστον τῶν ἐγκωμίων κεφάλαιον, τὰς πράξεις τοῦ ἐγκωμιαζομένου, ἃς διαιρήσεις εἰς τὰ κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ τύχην· κατὰ ψυχὴν μὲν φρόνησις, πρᾶότης, ἀνδρεία καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ δὲ σῶμα κάλλος, τάχος δρόμου, ῥωμαλαιοῦτης καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ τύχην δὲ πλοῦτος, ἀξίωμα φίλων καὶ τὰ τοιαῦτα.

3.599 Ἐκαστα δὲ τῶν ἐξαιρέτων τοῦ ἀνδρὸς συγκρίνεις, εἰ θέλεις, πρὸς τὰ παρόμοια τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπισήμων· ἐπὶ πᾶσι δὲ θήσεις ὕστερον τὴν περιεκτικὴν καὶ καθολικὴν σύγκρισιν καὶ ἀντιβάλλῃς τὸν ἐγκωμιαζόμενον, Δημοσθένην τυχὸν ὀλικῶς τῷ Θουκυδίδῃ ὡς ὁμοίῳ ῥήτορι, ἢ τὸν Ἑκτορα τῷ Ἀχιλλεῖ, ὁμοίως στρατιώτῃ καὶ στρατηγῷ, ἢ βασιλέα ἡμέτερον τῷ Δαβίδ, ὡς βασιλεῖ καὶ αὐτῷ, ἢ τῷ Μωσεῖ, ἢ τῷ Ἰησοῦ τῷ Ναυῇ ὡς στρατηγοῖς, καὶ τὸν πατριάρχην τῷ Ἀαρὼν ὡς ἀρχιερεῖ, ἢ καὶ αὐτῷ τῷ Μωσεῖ ὡς δημαγωγῷ καὶ παραστάτῃ θεοῦ. Πρὸς παρομοίους γὰρ ὀφείλεις ποιεῖσθαι τὴν σύγκρισιν καὶ δεικνύναι τὸν ἐγκωμιαζόμενον μείζονα, ὡς ἐπὶ πολὺ κατασκευάζων τοῦτο πιθανῶς καὶ ῥητορικῶς· τελευταῖον πάντων ἐπαγάγῃς ἐπίλογον εὐχῇ μᾶλλον προσήκοντα, λέγων· ζῶης καὶ διαμένους εἰς μακρὸν τηλικούτον καλὸν εἰς κοινὸν ἀνθρώποις ὄφελος καὶ τὰ τοιαῦτα· ἴσθι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ πάντα τὰ ἀναγεγραμμένα τοῦ ἐγκωμίου κεφάλαια πάντοτε τιθέαμεν ἐν τοῖς λόγοις, ἀλλὰ πολλάκις σιωπῶμέν τινα, οἷον ἔθνος ἢ πατρίδα, ἐὰν ᾧσι δυσγενῇ· ἢ προγόνους ἢ πατέρας, ἐὰν καὶ αὐτοὶ τῶν ἀσῆμων ᾧσιν, καίτοι ἕτερον κεφάλαιον παρατρέχομεν, εἰ ἐπαίνων ὕλην μὲν χορηγεῖ· πολλάκις δὲ καὶ ἀξιέπαινον πατρίδα καὶ γονεῖς ἐκόντες παρερχόμεθα καὶ τινα κεφάλαια ἕτερα· ἐργαζόμεθα δὲ τὸν λόγον ἀπὸ τῶν πράξεων μόνον τοῦ ἐγκωμιαζομένου, καὶ τούτων σπερματικῶν ταύτην ἢ ἐκείνην παραλαμβάνοντες, καὶ τὴν χθὲς ἢ τὴν πέρυσι καὶ ταύτας οὐ

κατὰ τάξιν, ἀλλὰ πρωθυστερούς, εἰ τύχοι, καὶ τὰς ἑτέρας παραλιμπάνομεν, καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον παρὰ τοῖς ῥήτορσι λαλιαὶ, ἤγουν ἐγκωμιαστικὴ προσφώνησις· τῷ τοιούτῳ δὲ εἶδει τοῦ λόγου χρώμεθα ὡς ἐπιτόμῳ, ὅτε καιρὸς κατεπείγει, ἢ ὁ ἐγκωμιαζόμενος βασιλεὺς ὢν τυχὸν καὶ μακροῖς τοῖς λόγοις τὰς ἀκοὰς μὴ προσχολῶν· ἢ καὶ ὅταν αἱ πράξεις τοῦ ἐγκωμιαζομένου μεγάλαι καὶ πολλαὶ οὔσαι ἀρκοῦσιν εἰς ἐγκώμιον, καὶ μηδὲν ἕτερον θέλουσιν ἐπικόσμημα ἀπὸ πατρίδος ἢ προγόνων ἢ τοιούτου τινός· ἢ δὲ γραφὴ τοῦ ἐγκωμίου ὀφείλει καθαρωτέρα εἶναι καὶ ἀνθηροτέρα· πανήγυρις γάρ ἐστι, καὶ μὴ τραχυλεξίαις χρῆσθαι, καὶ ἀδρύνεσθαι ὑπερμέτρως ὡς ἐν κατηγορίᾳ· καὶ σχήματα δὲ οὐχ ἕξει ἐμπερίβολα καὶ συνεστραμμένα, εἰ μὴ σπανίως ἴσως ποτέ· ἐναγώνια γὰρ καὶ ταῦτα καὶ δικανικὰ, οὐ πανηγυρικὰ καὶ χαρίεντα.

3. 600 Ἀντίθετον δέ ἐστι τῷ ἐγκωμίῳ ὁ ψόγος, ἐργάζεται δὲ τοῖς αὐτοῖς τῷ ἐγκωμίῳ κεφαλαίοις πρὸς τὸ ἐναντίον· ὡς γὰρ ἐκεῖ ἐπαινεῖς ἀπὸ πατρίδος, ἀπὸ γεννητόρων, ἀπὸ τῶν πράξεων, ἀπὸ τῶν λοιπῶν· ἐνταῦθα ψέγεις ἀπὸ τῶν αὐτῶν.

3. 601 καὶ συγκρίνων τὸν ψεγόμενον δεικνύεις μείζονα εἰς κακίαν τοῦ πρὸς ὃν συγκρίνεται, καὶ τὸν ἐπίλογον ὡς ἂν σχηματίζεις ἀφαντωθεῖν λέγων τοσοῦτον κακὸν, καὶ μὴδὲ ὄνομα αὐτοῦ παραμένει. ἐνταῦθα δὲ ἐν τῷ ψόγῳ καὶ ἡ τραχυλεξία πολλάκις χρήσιμος, διὰ τὸ ὀργῇ τινα ὑποφαίνειν τὸν γράφοντα, κἂν οὐχ ὁποῖαν ἐν τοῖς δικανικοῖς. Cap. VII. ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΕΥΗΣ, ΗΓΟΥΝ ΠΕΡΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ, ΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΙΟΥΤΩΝ. Διδάξομέν σε κατὰ τὸ ἐγχωροῦν καὶ περὶ κατασκευῆς κεφαλαίου· παραλαμβάνομεν δὲ τοῦτο ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς προγυμναστικῆς χρείας καὶ γνώμης· ὡς κεφάλαιον γὰρ ἐκεῖναι μελετῶνται, πλὴν τῆς ἐκείνων κατασκευῆς τελειότερα ἢ τοῦ ἐνταῦθα κεφαλαίου. Κεφάλαιον δέ ἐστιν ἐν συμβουλῇ τυχὸν πρὸς τινα καὶ παραινέσει τοῦτο, ὅτι καλὸν ἢ παρθενία· τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον λέγεται, κατασκευάζεται δὲ, ὅτι καλὸν ἢ παρθενία δηλαδή, ἐξ ἐπιχειρημάτων εὐρίσκομένων ἐκ τῶν ἕξ περιστατικῶν, προσώπου, πράγματος, χρόνου, τόπου, τρόπου καὶ αἰτίας, περὶ ὧν ἐδιδάχθης καὶ ἐν τῷ διηγήματι οἷον λέγων σὺ πρὸς τὸν ἀκούοντα τῆς συμβουλῆς σου, ὅτι καλὸν ἢ παρθενία, ἐπενέγκης ἐπιχείρημα. ἐκ τοῦ πράγματος τυχὸν πρῶτον, ὅτι θεῖον τὸ χρῆμα τοῦτο καὶ σεμνὸν, καὶ αὐλοῖς φύσει καὶ ἀγγέλοις καθομοιοῦν, καὶ οὐ τῶν χαμαὶ συρομένων καὶ γεγηρῶν.

3. 602 Ἐκ τοῦ προσώπου ἐπιχείρημα, ὅταν ἐὰν ὁ δεχόμενος τὴν συμβουλὴν τῶν τῷ θεῷ καθιερωμένων ἴσως εἴη, ὅτι ἀρμόζει σοι τῷ ἱερῷ τὸ ἱερὸν χρῆμα, τῷ τοῖς ἀγνοῖς πλησιάζοντι τὸ ἄγνόν, τῷ ἐπαγγελλομένῳ βίον θεοφιλῇ ἢ οὐρανὸς ἀρετῇ. Ἀπὸ τοῦ τόπου ἐπιχείρημα, ὅτι ἐν ναῷ θεοῦ ἀναστρέφῃ, καὶ ἐν τῷ πανάγνῳ θυσιαστηρίῳ, ἢ καὶ ἐν πόλει, ἀρχήθεν ἐκ προγόνων ἐπιμεληθείσῃ σωφροσύνης. Ἀπὸ τοῦ χρόνου, ὅτι κατὰ τὴν νῦν ἡμέραν σπουδαστέα ἢ τοιαύτη ἀρετὴ μᾶλλον τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ὅτε διὰ τὰς τῶν πολλῶν ἀσελγείας θεὸς ἐξοργίζεται καὶ ἀπειλεῖται τὰ πάνδεινα, ἂν μὴ τινὰς ὅλως εὐρήσει σωφρονοῦντας καὶ τὰ αὐτῷ φίλα μεταδιώκοντας. Ἀπὸ τοῦ τρόπου, οἷον τίνι τρόπῳ καὶ οἰκονομίᾳ κατορθώσεις τὴν ἀρετὴν ταύτην, τὴν παρθενίαν, ἐὰν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπαγάγῃ τῶν ὠραίων προσώπων, τῶν τῆς πορνείας ὑπεκκαυμάτων, ἐὰν τὴν ἀκοὴν τῶν ἀκολάστων ἀκουσμάτων, ἐὰν τὴν γεῦσιν τῆς τροφῆς τῆς ὑποφλεγούσης τὴν φύσιν, ἐὰν καὶ τὸν νοῦν πρὸ πάντων αὐτῶν τῶν τῆς ἀμαρτίας ἐνθυμήσεων. Ἀπὸ αἰτίας ἐπιχείρημα, οἷον δι' ἣν αἰτίαν μετέρχεσθαι δεόν τὴν παρθενίαν; διὰ τὸ μέλλειν γὰρ διὰ ταύτης καὶ ἐκεῖ σώζεσθαι τῆς κολάσεως, καὶ ἐνταῦθα βίον ἀτύρβαστον ζῆν, καὶ ἕξω τῶν τῆς συζυγίας πολυφροντισμάτων, ἢ τῶν τῆς πορνείας μiasμάτων. Εἴτα κατασκευάζεις τὸν λόγον καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου· ἤγουν καὶ ἐκ τῆς ἀκολασίας· ἐναντίον γὰρ αὕτη τῇ παρθενίᾳ· καὶ λέγεις οὕτως· ἐπεὶ καὶ ἡ ἀκολασία κακὸν καὶ ὀλέθριον, καὶ κόλασιν ἡμῖν ἐκεῖ προξενοῦν, πάντως ἢ ἀντικαθισταμένη ταύτη παρθενία καλὸν, ἐπεὶ καὶ σωτήριον· αὐξήσεις τὸν λόγον καὶ καθεξῆς καὶ ἀπὸ ἐργασίας, ἥτοι παραβολῆς, ἥτις ἐκλαμβάνεται ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν καθ' ἡμέραν

γινομένων, οἷον γηπονίων ἢ ἀλιευτικῶν, ἢ ἐξ ὀρνέων, ἢ ἀπὸ φυτῶν, ἢ ὑλῶν σιδήρου, καὶ ἀπὸ τοιούτων.

3. 603 Ποιήσεις γοῦν παραβολὴν ἐν τῷ περὶ παρθενίας λόγῳ, ἀπὸ ὕλης τυχὸν τοιαύτης ὅτι ὥσπερ ὁ χρυσὸς ἀνεπίδεκτος ὦν ἰοῦ στίλβει πάντοτε, καὶ οὐδὲ μειοῦται ἢ δαπανᾶται, ὁ δὲ σίδηρος τῷ ἰῶ καὶ ἁμαυροῦται καὶ διαβιβρώσκεται, οὕτω καὶ ὁ παρθενεύων μὲν αἰεὶ φαιδρὸς καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀδαπάνητος, ὁ δὲ ἀκόλαστος καὶ πόρνος τούναντίον ἅπαν, καὶ εὐθὺς ἐπενέγκῃς τὰ λεγόμενα ἐνθυμήματα, ἅτινα καὶ κατὰ σύγκρισίν τινα τὴν πρὸς τὸ παραβληθὲν ἐκφέρονται· οὕτω δηλονότι. καὶ μὴν καὶ ὁ σίδηρος, κἂν ἁμαυρωθῇ κἂν δαπανηθῇ, οὐδὲν πρᾶγμα, φθαρτὴ γὰρ καὶ τῶν κατὰ σῶμα φερομένων ἢ ὕλῃ· ψυχὴν δὲ ἀνθρώπου, χρῆμα θεῖον καὶ ἀθάνατον, ἁμαυρωθῆναι τῇ ἁμαρτίᾳ παγχάλεπον· καὶ χρυσὸς μὲν στίλβων καὶ ἀνίωτος περιδεῖρρέοις ἢ στεφανίσκοις ἀνθρωπίνους ἐφήρμοσεν, ἄνθρωπος δὲ στίλβων τῇ παρθενίᾳ τὴν ἄνω καλλωπίζει ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων. Αὐξήσεις τὸ κεφάλαιον ἐφεξῆς καὶ ἐξ ἐτέρας ἐργασίας τῆς ἀπὸ παραδείγματος, ἥπερ λαμβάνεται ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν πραχθέντων ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν σήμερον, ὡς ἡ παραβολή. οἷον ὅρα καὶ τὸν Ἰωσήφ ἀκολασίαν φυγόντα, καὶ τοὺς παρανόμους ἔρωτας τῆς δεσποίνης ἐγκρατευσάμενον, καὶ μεγάλων ἐκ θεοῦ τυχόντα τῶν ἀμοιβῶν, καὶ βασιλείας ἐνταῦθά τε καὶ ἐκεῖ. Ἀκολουθῶς οὖν εὐθὺς τῷ παραδείγματι ἐπιφέρεις πάλιν τὰ ἐνθυμήματα κατὰ σύγκρισίν τινα τὴν πρὸς τὸ παράδειγμα τεθέντα, οὕτω δηλαδή. Εἰ τοίνυν Ἰωσήφ οὕτω νόμον ὁρῶν τεθειμένον περὶ σωφροσύνης ἐσωφρόνησε, σὺ ὁ μετὰ νόμον, ὁ μετὰ τὰς κυριακὰς ἐντολὰς οὐ σωφρονήσεις; ἂν ἐκεῖνος μὴ καθιερώμενος τῷ θεῷ ὁσίως διεβίω, σὺ ὁ καθοσιώμενος ἀλογήσεις; ἂν ἐκεῖνος καὶ ἐλκόμενος εἰς τὴν ἡδονὴν ἀπεπήδησε, σὺ οὐκ ἂν αἰδεσθεῖς, ἐκὼν σεαυτὸν ἐπιρρίπτων τῷ δεινῷ; Τὰ μετὰ τὸ πρῶτον δὲ ἐνθύμημα ἐπαγόμενα, ὡς ὁρᾷς ἐνταῦθα, ἐπενθυμήματα λέγονται.

3. 604 Ἔχεις ἐπιφέρειν καὶ μαρτυρίας παλαιῶν οὕτω καλουμένας, ἥγουν ῥήσεις παλαιῶν καὶ γνωμικὰ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ καὶ τῶν ἔξωθεν, ὑπερηγορούντων τῆς παρθενίας, ἢ τινος ἐτέρου κεφαλαίου προκεχειρισμένου σοι· τῇ τοιαύτῃ τοῦ λόγου ἀγωγῇ χρᾶσθαι δύνασαι καὶ ἐν πάσῃ ἐτέρᾳ λογογραφίᾳ πρὸς τὸ καλοῦν, καὶ ἐγκωμῶ, οἷον ὁ βασιλεὺς τυχὸν ἐγκωμιαζόμενος παρθενεύει· ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὸν περὶ παρθενίας εἴποις ἐκ τοῦ προσώπου ἐπιχείρημα· ὦ θαῦμα, βασιλεὺς σωφρονεῖ καὶ παρθενεύει, δεσπότης πάντων, ὑπὸ χεῖρα πᾶσαν ἔχων ἀφορμὴν ἡδονῆς, καὶ ταῖς ὕλαις τῆς τροφῆς περιρρέόμενος πάντοθεν, ὅμως ἐγκρατεύεται. Ἀπὸ τοῦ τόπου· ἐν τοῖς βασιλείοις διάγων ἢ ἐν πόλει ἢ ἐν χώρᾳ, ὅπου γυναικωνίτιδες ὅλαι καὶ κάλλη ἀμήχανα καὶ πολλὰ τῆς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα. Ἀπὸ αἰτίας, ἵνα θεῷ ἐξομοιῶτο, ὥσπερ κατὰ τὸ ἀρχικόν, οὕτω καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἀπαθὲς καὶ φιλάνθρωπον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν περιστατικῶν ἐπιχειρήσεις· εἴτα ἐπενέγκῃς παραβολὴν οἰκείαν τῷ πράγματι καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ἐνθυμήματα· εἴτα παράδειγμα καὶ τὰ μετ' αὐτὸ ἐνθυμήματα αὐτὸν συγκρίνων τὸν βασιλέα τῷ παραδειγματιζομένῳ σοι σώφρονι, καὶ δεικνὺς ὑπερβάλλοντα, εἰ ἐγχωρεῖ. Μαθὲ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐκ ἔχουσι ταῦτα τάξιν ὠρισμένην, οὐδὲ πρῶτον μὲν τὸ ἐκ τοῦ προσώπου τυχὸν ἐπιχείρημα, δεῦτερον δὲ τὸ ἐκ τοῦ τόπου, ἢ τινος ἐτέρου, ἀλλ' ὡς διακρίνει ὁ γράφων, οὕτω καὶ τίθεται. Ἀλλ' οὐδὲ ἅπαντα τίθενται ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ ποτε καὶ τινα, ὅσα δηλαδὴ εὕρισκονται, καὶ ὅσα δοκιμάζει ὁ γράφων.

3. 605 Ὅφειλεις μὲν οὖν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων ἐπιχειρημάτων ἐπὶ τὰ ἰσχυρότερα προχωρεῖν, ὡς ἂν ἀκμάζοι ὁ λόγος, τῶν δὲ γε μετὰ τὰ ἐπιχειρήματα, ἥγουν τοῦ ἐναντίου τῆς παραβολῆς καὶ τῶν λοιπῶν τάξις ἔστω σοι αὕτη, ἣν καὶ ὑπετυπώσαμεν· δύνασαι δὲ καὶ μιᾷ χρῆσθαι παραβολῇ καὶ πλείοσι, καὶ ἐνὶ ἐνθυμήματι καὶ πλείοσιν, ὅπου δὲ καλεῖ, καὶ μιᾷ μαρτυρίᾳ παλαιῶν καὶ πλείοσιν, ἀλλ' οὐδὲ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀπαραιτήτως εἰς τὴν τοῦ κεφαλαίου χρῆσιν κατασκευήν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ τούτων τι παραλείψεις, ὡς ἄρα διακρινεῖς ὅμως

τὸ γινώσκειν γε πᾶσαν ὕλην καὶ εὐπορεῖν πανταχόθεν ἀναγκαῖον νενομίκαμεν· ἡ ἀγωγή δὲ αὕτη τοῦ λόγου, ἡ ἐπὶ τῇ τοῦ κεφαλαίου κατασκευῇ ἀρμόζειν φανεῖσα καὶ ἐπὶ τῷ ἐπαίνῳ, ἀρμόσει αὕτη καὶ ἐπὶ κεφαλαίου ἀνασκευῇ, καὶ ἐπὶ ψόγῳ· ἀπὸ τῶν αὐτῶν γὰρ περιστατικῶν ἐπιχειρήσεις, ἀνατρέπων ἢ αὖξων ἐν τῷ ψέγειν τὸ κακόν, καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τόπων τῶν ἐκτεθέντων σοι. Ἔτι μαθὲ καὶ ταῦτα· παντὶ διηγήματι ἐνυπάρχουσι τὰ λεγόμενα ἔξ περιστατικῶν, τὸ πρᾶξαν δηλαδὴ πρόσωπον, τὸ πραχθὲν πρᾶγμα, χρόνος καθ' ὃν, τόπος ἐν ᾧ, τρόπος ὅπως, αἰτία δι' ἣν, οἷον ἐν τῷ τοῦ Αἴαντος διηγήματι πρόσωπον τὸ πρᾶξαν ὁ Αἴας, πραχθὲν πρᾶγμα κείσθω τέως ὁ φόνος τῶν ἀλόγων, χρόνος ἡ νύξ, τόπος ἡ ἔπαυλις, ἡ ὁ ναύσταθμος, ἔνθα τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον· τρόπος ἡ ξιφηφορία. λέγεται δὲ καὶ ὄργανον, τὸ ξίφος, αἰτία, ἡ ἄμυνα τῶν ἀδικησάντων· τοῖς τοιούτοις περιστατικοῖς παρέπονται ὕλαι, οἷον τῷ Αἴαντι τὸ μεγαλὸςωμον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ σακεσφόρον, τῇ νυκτὶ ἡ σελήνη, οἱ ἀστέρες, τῷ τόπῳ τῆς ἐπαύλεως τὸ στενὸν, τὸ συγκεκλεισμένον, καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ ἐοικότα.

3. 606 Ἐκ δὲ τῶν τοιούτων περιστατικῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ὕλῶν χορηγοῦνται τοῖς γράφουσι τὰ οὕτω ταχέως καλούμενα παρὰ τῶν πολλῶν ἐνθυμήματα, καὶ πρόσχες τοῖς λεγομένοις καὶ μίμησαι· μέγας ὁ Αἴας καὶ ἀπέκτεινε πρόβατα καὶ βόας, τὴν λείαν τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἐνθυμήματα οὕτως· ὁ ἡρώϊκος, ὁ πελώριος, κατὰ τῶν ταιλαιπύρων κτηνῶν καὶ τῶν καματηρῶν βοῶν, λέων ὡς πρὸς μύρμηκας, ὡς πρὸς κώνωπας, καὶ εἴτις που φύσις χθαμαλωτέρα· ξιφηφόρος κατὰ τῶν ἀόπλων ἐκ φύσεως, κατὰ τῶν ἀπαλάμνων ὁ τὴν χεῖρα βριθὺς μάχαιραν ὀξύνει· δυσγενῶς κατὰ τῶν τετραπόδων ὡς μάγειρος· καὶ τὸ δήπου λεχθὲν, εἷς οὗτος μυριάδας προβάτων οὐ δέδοικεν, δευτέραν ἐλήϊσατο ταύτην λείαν πανώλεθρον· ὦ καινῆς μάχης κατὰ τῶν βοσκημάτων ἀνδρὸς καὶ τούτου σακεσφόρου καὶ ἥρωος, καὶ ἐπιβουλῇ καὶ νυκτομαχίᾳ, ὡς κατ' ἐχθρῶν γενικῶν· καὶ πάλιν ὅτι τὰ κτήνη φονεύων ἐνόμιζε τοὺς βασιλεῖς κτείνειν καὶ τὸν Ὀδυσσεά, καὶ τινὰ τυχὸν ἀγελάρχην κριὸν εἰς τὸν κρατοῦντα παρεφαντάζετο· τῆς μανίας, τοῦ γέλωτος, καὶ τὸ κέρας εἰς κόρυθα καὶ λόφον τὴν ἵππουριν, καὶ τὸν τραγικὸν πῶγωνα, καὶ ὡς αὐτὸν διεκέντει, ὑπὸ προβάτῳ τὸν φονέα διέφυγεν Ἰθακήσιος, ὡς ὕστερον ἐν τῷ σπηλαίῳ τὸν Κύκλωπα, ὅσα δὲ καὶ ὑπ' ἀρνακίδι κλαπεῖς λύκος οὗτος σπαράκτης τοὺς ποιμένας παρέδραμε, καὶ πάλιν ὅτι ἐν ἐπαύλει ὁ ἥρωας καὶ κατασφάττει τὰ τετράποδα, ἐστενοχῶρει μάνδρα τὸν μέγαν, τὸν γιγαντόσωμον, ὃν οὐκ ἐχῶρει πεδία τὰ Τρωϊκὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπανταχοῦ διαλλόμενον· ὁ προβατεὼν εἶχε τὸν ὀπλίτην, οὐ τὸ στρατόπεδον, τὰ μὴ φόνον ἐργαζόμενα τὸν ἀνδροφόνον ἐχθροῖς· καινὸς βοηλάτης ὁ ἱππηλάτης, καινὸς προβατοκόμος ἀνθρωποκόμος καὶ στρατηγός, καὶ ἡ καλαῦροψ ξένη μετὰ χεῖρας τούτῳ, ὅτι καὶ σιδηρᾷ καὶ τῶν ζώων πατάκτρια, καὶ λωβητῆς λύκος ὁ ἄνθρωπος, εἰς εὐήθειαν τῶν κτεινομένων ἐξεπεπτῶκει, καὶ ἀρνοκτασία τούτῳ παίζεται ὡς ἀνδροκτασία· Ἄρει θύματα ταῦτα ἢ μανίασι καὶ Ἑριννῶσι καὶ βακχευτικοῖς τισι δαίμοσι· πάλιν ὅτι νύξ καὶ σελήνη, καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐφ' ὑψηλοῦ θεατῆς τῆς ὀργῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τῆς δραματουργίας τῆς ἐν πάθει τραγικῷ κωμικῆς, καὶ τοῦ παντὸς καταγέλωτος, καὶ ἀπήγγειλε τῷ γεννήτορι τὴν καινοτομίαν τῆς ἀδελφῆς, καὶ μυκτὴρ ἐκ θεῶν κατὰ τοῦ ὑψαύχενος καὶ περιφρονητοῦ τοῦ αὐτῶν ἀξιώματος.

3. 607 Πάλιν ἐνθύμημα ἀπὸ τῆς μανίας καὶ τοῦ παρεπομένου προσώπου τοῦ Ὀδυσσεῶς κατὰ παράδειγμα. Μανία ποτὲ καὶ τῶν ἐξ Ἰθάκης ἐν κτήνεσιν, ἀλλὰ σκηνικὴ διεπλάττετο, καὶ βοῦς καὶ ἵππος ἐξεύγνυντο, τὰ ἀσύζευκτα, καὶ ἀροτὴρ ὁ σειραφόρος παρελαμβάνετο. Αἴαντι μανία κατὰ τῶν τετραπόδων, ἀλλ' ἐναργῆς, καὶ τὸ ἄλογον ὡς ἔλλογον παρεβλέπετο. Τοσαῦτά σοι πρὸς ὑπόδειγμα, πλὴν ῥητορικά· ἂν δὲ καὶ δύνασαι καὶ βούλει καὶ φιλοσοφήσεις ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ φυσικεύῃ, καὶ ὅπως ἐρῶ· οἶσθα τὴν ὑπόθεσιν, ὡς ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν Ἀτρειδῶν θυμοῦται ὁ Αἴας, καὶ ἐκ τοῦ θυμοῦ μαίνεται· ἐρεῖς γοῦν ἐμφιλοσόφως ἀδικοῦσιν οἱ βασιλεῖς τὸν γενναῖον, καὶ πατοῦσι θέμιν τὴν βασιλείον ἀρετὴν, καὶ πρὸς ἐταίρους καλὸν, πρὸς

ὕπηκούς ἐξάρχοντα· καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης ζυγὰ παραπρυτανεύουσι, καὶ τὴν ἰσονομίαν καὶ τὸ διανεμητικὸν τοῦ ἐπιπρεποῦς, καὶ οὐκ ἐν ἰσότητι τηροῦσι τὰ τάλαντα τοῦ δωρήματος τοῦ λαβόντος ὅπλα τὰ ἀνδρικά μὴ ἐπικληροῦντες τῷ ἀνδρικῷ, ἀλλ' ἀνίσω τῷ κούφῳ μέρει τῆς ἀνδρίας τοῦ Ὀδυσσέως, τὴν ὀγκηρὰν πλάστιγγα τοῦ δωρήματος προσεπιρρέποντες· ἐντεῦθεν τῷ ἀδίκουμένῳ θυμὸς, καὶ ζέσις αἵματος τοῦ περικαρδίου, καὶ τοῦ ὑποστερνίου λέβητος καχλασμὸς, καὶ εἰς ἀντιλύπησιν τῶν παροξυνόντων ἐκκίνησις, καὶ ἐκ τῆς τοῦ αἵματος ἀναζέσεως λαβροτέρα ἐκχόλωσις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τὴν κεφαλὴν· λεπτότερον γὰρ τὸ θερμότερον, τὸ λεπτότερον δὲ κουφότερον, τὸ δὲ κουφότερον ῥᾶον ἀνέδραμε, καὶ τῶν ἐγκεφάλου κοιλιῶν πλήρωσις καὶ δακνηρὸν τὸ χολῶδες, καὶ κεντεῖ τὸν ἐγκέφαλον, ὡς εὐπαθῆ, καὶ τὰς παρ' ἐκάτερον μὴνιγγας, καὶ τὸ λογιστικὸν τῷ Τελαμωνίῳ παρατιτρώσκεται, καὶ παραθεωρεῖ τοὺς ἄρνας ὡς ἄνδρας, καὶ τούτοις ἐπιπηδᾷ λυσσωδέστερον, παραγούσης μάλιστα τὸν νοῦν καὶ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ἔχοι τις καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς θεᾶς καθεζῆς φιλοσοφεῖν, ὅμως ἡμεῖς παρεῴμεν, ἀρκοῦντα πρὸς ὑπόδειγμα τὰ λεχθέντα νομίζοντες· τυχὸν τοῦ δέοντος καὶ πλατύτερον τὸν τύπον διὰ τοῦτον τοῦ διηγήματος ἔχεις μεθέλκειν.

3. 608 καὶ εἰς ἐγκώμια καὶ ψόγους καὶ τοιαῦτα, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξ τῶν περιστατικῶν ἐπιχειρήματα χρήσιμα, καὶ ἀπὸ τῶν παραβολῶν καὶ τῶν παραδειγμάτων καὶ τῶν ὁμοίων ἐργασίας καὶ αὐξήσεις, καὶ τὰ ἐξῆς ἐνθυμήματα, περὶ ὧν ὡς τελειοτέρως προσβαίνοντά σε τοῖς ῥητορικοῖς ἐκδιδάξομεν· νῦν δὲ ἄκαιρον λέγειν περὶ αὐτῶν, καὶ τοσαῦτα μέν σοι περὶ ἐννοίας τε καὶ ἐνθυμημάτων, ὡς ἐν εἰσαγωγῇ. τὸ δὲ περὶ λέξεως καὶ ἀττικισμοῦ ἐροῦμεν ὅπισθεν· σημείωσαι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ ἐγκωμιάζης τινὰ, καὶ τὰ κατορθωθέντα τούτῳ κατὰ μέρος διέρχη, χρὴ ποιεῖσθαί σε καθ' ἕκαστον αὐτῶν σύγκρισιν πρὸς τὰ ὅμοια τὰ παρὰ τῶν ἀρχαίων κατορθώματα, καὶ ἐπὶ τέλει πάλιν τοῦ ὅλου λόγου τὴν καθολικὴν ἐπιφέρειν σύγκρισιν, δεῖ δέ σε γινώσκειν καὶ τοῦτο, ὡς ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἅμα τίθενται οἱ ἀγῶνες τῇ διηγῇ, καὶ οὐ χωρὶς, ὡς ἐν τῷ δικανικῷ καὶ τῷ συμβουλευτικῷ.